

Lucien Goethals (1931-2006) was, samen met onder meer Karel Goeyvaerts, één van de pioniers van de muzikale avant-garde in ons land. Een groot deel van zijn carrière speelde zich af aan het Gentse Instituut voor Psycho-akoestiek en Elektronische Muziek (IPEM). Naar aanleiding van de tiende verjaardag van zijn overlijden, vroeg MATRIX [Centrum voor Nieuwe Muziek] aan Jelle Dierickx om een boek samen te stellen rond zijn veelzijdige maar weinig bekende oeuvre. Daarin staan zijn artistieke wortels en inspiratiebronnen en zijn liefde voor (Spaanstalige) poëzie centraal. Jelle Dierickx schreef onderstaande tekst als reflectie op die publicatie.

Twaalf soliloquios voor Lucien Goethals

Het is tien jaar geleden dat componist Lucien Goethals dit vrolijke tranendal verliet. Om de schijnwerpers weer op zijn muziek gericht te krijgen, heeft ondergetekende in opdracht van MATRIX [Centrum voor Nieuwe Muziek] een boek samengesteld omtrent het universum van deze bijzondere man. Een universum met vele dimensies, een pluriversum (naar een gelijknamige compositie van Lucien). Tegelijkertijd bracht SPECTRA ensemble een cd uit met enkele van zijn composities (tevens online downloadbaar). Deze tekst dient als kanttekening bij de cd en het boek. Het zijn twaalf soliloquios, twaalf sterren die gelinkt zijn aan het pluriversum van Lucien Goethals. Soliloquios als „in-zichzelf-gekeerdheden“, als tekstueel spiegelbeeld bij Luciens Soliloquios voor viool solo.

* In 1974 schrijft componist Karel Goeyvaerts in het tijdschrift Yang een artikel over Lucien Goethals. Hij wijst op de bijzondere band van Lucien met de elektronische muziek: *Componisten die in hun oeuvre een ruim aandeel hebben gelaten aan de elektronische muziek lopen niet zo dik. Indien Lucien Goethals dit wel heeft gedaan, en overigens doorheen de verschillende esthetische stellingnamen in zijn compositorische evolutie aan de elektro-akoestische middelen is trouw gebleven, rijst meteen de vraag naar zijn persoonlijke affiniteit met deze middelen.* Een groot deel van Luciens pluriversum is eenvoudigweg elektrisch geladen.

*Luciens *Musica con cantus firmus triste* voor (alt)fluit, viool, altviool en cello is zo'n werk waarvan men verwacht het regelmatig op een concertprogramma te vinden. Niet zo.

Lucien beklagde zich achteraf dat hij het woord 'triste' in de titel heeft opgenomen. Daardoor dwingt hij immers de luisteraar in een bepaalde richting. Als ik 'triste' hoor, denk ik nu steeds aan de kwinkslag in de ogen van Lucien.

* José Ortega Y Gasset, Ricardo Güiraldes, Federico Garcia Lorca, Jorge Luis Borges,... Het pluriversum van Lucien is doorspekt van de Spaanse taal. Het is de taal van zijn jeugd in Buenos Aires, de taal van vele van zijn composities en de taal van zijn denken. Ik zal nooit vergeten met welke kracht hij Ortega Y Gassets kerngedachte citeerde: *Yo soy yo y mi circunstancia, y si no la salvo a ella no me salvo yo.* "Ik ben ik en mijn omstandigheid. Als ik deze niet kan redden, kan ik ook mezelf niet redden."

* Op de koffie gaan bij Lucien en Maria in het appartement aan de Gentse Fortlaan was veel interessanter dan het bijwonen van een college aan de universiteit. De gesprekken gingen van de componisten Orlandus Lassus en Helmut Lachenmann, via de kunst van Raoul Servais en Jean Bilquin tot de (klank)poëzie van Henri Chopin en co. Maar ook de 'sleur' van het alledaagse leven was steeds vaker een thema. Maria, Lucien en ook hun zoon Johan zijn niet meer. Geen 'sleur' meer, geen koffie, geen gesprekken. Enkel soliloquios.

* Toen Lucien me zijn partituur van *Al Amin Dada* overhandigde, zei hij dat het zijn laatste werk zou zijn. Een paar maanden later heeft hij effectief de laatste adem uitgeblazen. Het was fascinerend te zien hoe ernstig hij de structuur en de inhoud van het (klank)gedicht *Al Amin Dada* bestudeerd had alvorens hij zijn muziek voor sopraan en piano componeerde. Hij had zin voor poëzie, ook voor de onzin ervan. De uitvoeringen in 2006 (onder andere in deSingel) waren een dada aan Lucien, de musico-poeticus.

* Lucien heeft er nooit een geheim van gemaakt dat hij een logebroeder was. Onder andere zijn *Concierto de la luz y las tinieblas* spreekt in deze context boekdelen. Het is de muzikale omzetting van de weg van leerling over gezel tot meester. Lucien kende zowel de lichtere als de duistere kanten van het bestaan. Ook het boek *Het pluriversum van Lucien Goethals* is opgedeeld volgens de drie delen van zijn *Concierto*: het sonoor universum van de leerling, de (eenzame) weg van de gezel (de pelgrim) en tot slot een hommage aan de meesters uit het verleden. Als bouwsteen voor de toekomst.

* In het Liber Amicorum voor Lucien Goethals (Belgisch Tijdschrift voor Muziekwetenschap, Vol. LIV, Brussel, 2000) schrijft professor Marc Leman dat *de muziek van Lucien Goethals eigenlijk niets minder is dan een ingetogen verhaal en commentaar op het drama van onze cultuur. Een drama dat zich, door de omstandigheden, in zijn persoon heeft gekristalliseerd, maar dat wellicht aan jongere componisten toont hoe integriteit, in totaal veranderde omstandigheden bewaard kan blijven.*

* Twee heren kwamen binnen in de studio van het IPEM (Universiteit Gent) dat toen al lang geen functionerende studio meer was, maar een onderzoekscentrum met cognitieve musicologie als specialiteit. Ondergetekende was verantwoordelijk voor de digitalisatie van het indrukwekkende klankarchief. Zo heb ik onder andere ook de muziek van Lucien Goethals leren kennen. De heer die hem die dag vergezelde, bleek Raoul Servais te zijn, de befaamde cineast. Lucien had al de muziek bezorgd voor vier van zijn films en ze waren bezig aan een vijfde: *Attraksion*. Lucien vroeg of ik kon helpen met de opname van een paar klankaggregaten met de DX-7 (een type synthesizer). Het

resultaat: twee heren en een snotneus in een studio die geen studio meer is, luisterend naar de aantrekkingskracht van klanken.

* Het werk *Contrapuntos* uit 1967 bestaat uit twaalf elektronische klanklagen. De idee van Lucien was dat de bezoeker door zijn aanwezigheid zou bepalen wanneer een laag begon te klinken. Hoe meer bezoekers, hoe meer lagen in theorie zouden klinken. Of hoe sneller een bezoeker liep, hoe sneller de lagen elkaar zouden overlappen. Een spannende en letterlijk geestige installatie die zijn tijd echter ver vooruit was. *Contrapuntos* werd in deze opzet nooit gerealiseerd, de lagen klonken enkel in een concertversie die Lucien zelf had samengesteld. Ondertussen is de wereld van de klankinstallaties alweer veel verder geëvolueerd. Wat te vroeg was, is nu te laat.

* Componist Godfried-Willem Raes laat op zijn website musicoloog Jan L. Broeckx aan het woord: *Lucien Goethals behoort tot het half dozijn hedendaagse Belgische componisten met internationale allure en betekenis. Zijn werk verenigt rigoureuze vormbeheersing met verrassende sonore verbeeldingskracht. De muziek van Goethals vormt de weerspiegeling van een intense gevoeligheid, geleid door superieure intellectuele ontwikkelingsvermogens en gericht naar de uitdrukking van warme menselijkheid.*

De opuslijst van Lucien bedraagt iets meer dan 140 composities. Overzichtelijk, niet? Aldus: Happy New Ears!

* Het *Concerto voor orkest* heeft in 1972 het 'laatste concertschandaal in België' veroorzaakt. Misschien is het tijd om het nog eens op te voeren? Samen met het *Concierto de la luz y las tinieblas*? Een Goethalzerij?

* *Ma fin est mon commencement* ("Mijn einde is mijn begin") luidt één van de composities van Guillaume de Machaut. Deze componist uit de veertiende eeuw had net zo goed een collega kunnen zijn van Lucien Goethals op het Gentse conservatorium of in de studio van het IPEM. Alsook Johannes Ockeghem, die leefde in de vijftiende eeuw en met wiens muziek en denken Lucien zich verbonden voelde. Ondertussen is ook de muziek van Lucien deel van de muziekgeschiedenis. Er bestaan geen grenzen tussen oude en nieuwe muziek. Uiteindelijk bijt de slang (of de draak) steeds weer in de eigen staart. Het einde is het begin. En omgekeerd.

Jelle Dierickx